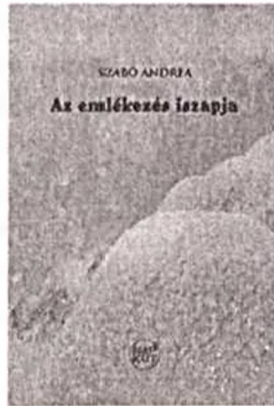

Az elfelejtett város

Szabó Andrea: *Az emlékezés iszapja*

Az emlékezés iszapja Szabó Andrea 2003 és 2008 között írt esszéit tartalmazza. Az egybe gyűjtött, egymáshoz lazán kapcsolódó írások mindegyike arra a kérdésre keresi a választ, hogyan lehet elbeszélni a helyet, amelyben élünk, illetve amelyre emlékezünk: a kötet egy kisváros, Balassagyarmat mintázatát tárja elénk, amely nem kizárólag térbeli konfigurációként jelenik meg, hanem összetett hálózatként, amelyben kultúrtörténeti szegmensek (helyek, tárgyak, személyek), hétköznapi tradíciók (a kisvárosi életforma kódjai), ellentétes értékrendek (jelen és múlt, gyermekkor és felnőttkor szétartó értékei) szövődnek össze. A város Szabó Andreánál korszakok találkozási pontja, a személyes és a közösségi emlékezet része, az elvesztett idő iránti nosztalgia létesülésének apropója. Erre utal a kötet cím is, amely Remenyik Zsigmond *Ősök és utódok* című regényéből származik: „Az idő úgy hömpölyög el felettünk, akár egy nagy, lusta folyó, lassú kavargással – vastag rétegekben ülepedő iszapot rakva le az emberi lélek szakadozott partjaira: az emlékezést.” A fülszöveg szerzője, Bedecs László is utal rá, hogy az emlékezésben a mindenki számára létező mai város mögött feltűnik egy „másik” város: az olvasás során a két Balassagyarmat egymásra vetülése (átfedése és elmozdulása) rajzolódik ki, Szabó Andrea rendkívül plasztikus, élvezetes nyelvén.

A város történetisége Szabó Andrea szövegeiben nem elvont tartalmakat, filozofikus gondolatmeneteket jelent: számára minden esetben az egyéni élethelyzetek, köznapi sorsok teremtik meg a múlt és jelen ütköztetésének lehetőségét, az értékek devalvációját. A *Rendjét vesztett világ* például

azt a tapasztalatot jelzi, hogy a globalizáció, a kvantitáselv, a negatív értelemben vett kapitalizmus nem választható le a mai kisvárosi miliőről. A *Vérbeli kereskedők* a társadalmi struktúra átrendeződéséről közvetve, a személyes tapasztalat, emlék felidézésével szól: „Kényszerűségből viszonylag gyakran betérek szülővárosom egyik üzletébe, ahonnan legszívesebben az első pillanatban kifordulnék. [...] Bezzeg gyermekkorom kedvenc boltjának kereskedője! Amikor 10-12 éves koromban kértem tőle, mondjuk, 20 dkg parizert, a kedves idős úr – füle mögött ceruzával – a kiszolgáláskor nyílt mosollyal így szólt: »Köszönöm.« Megtisztelve éreztem magam, hogy nekem, a gyermeknek köszönetet mondanak a 20 deka parizerért. Kérdeztem is otthon, vajon miért köszönni meg a vásárlást? Mert vérbeli kereskedő – hangzott a válasz.” Az ötvenes évekbeli kisvárosi kereskedő öntudata, vásárlóbarát mentalitása, üzleti érzéke karakteresen különbözik attól a fogyasztói kultúrától, amely a 21. századi Balassagyarmatot jellemzi, és amely együtt jár a szakmaiság fogalmának

jelentésvesztésével, a szakemberek társadalmi pozíciójának megrendülésével.

Hasonló módon a minőség és a társadalmi rend kérdését érinti, és a korábbi értékek elvesztése iránti aggodalomnak ad hangot *A tanító rendek titka*, és a *Megcsúfolása »ifjúi hiteknek«* című esszé is, ahol azonban a globális változások a kultúra szerepváltásával is összefonódnak: az esszék állásfoglalása szerint a technicizálódás, a multimediális információhordozók jelenléte mintegy felváltja a klasszikus kultúrtechnikákat. Példázként is érthető a *Teljes a káosz*: a szerző itt gyermekkori karácsonyára emlékszik, amikor szüleit egy töltőtollal lepte meg. A toll összetett szimbólum: egyrészt jelöli a család összetartását, az ünnep jelentése manifesztálódik benne („boldogságot, békét sugároznak e tárgyak, akárcsak az asztal körüli beszélgetések”); másrészt a kultúra, a művelődés, a kifinomult kézi írás és az értelmiségi család életformájának a jelképe („ez az általuk legtöbbit használt tárgy”). A töltőtoll eltűnése Szabó Andrea esszéjében a humanitás elvesztésével párhuzamos: „Kíváncsi lennék, hogy ma, a DVD-k és MP3-as lejátszók korában megmarad-e még a családokban az emberi szó [...]?” A tárgyak (olvasmányok, filmek, fotók, használati tárgyak) mint a múlt bizonyítékai számos esszében feltűnnek: a *Kislány fehér kutyával* például egy régi fénykép leírása, amelynek az eredete (illetve hogy kiket ábrázol) már nem egészen világos, az esszéíró is bizonytalan – a szöveg azért nagyon izgalmas, mert képes felmutatni az emlékezés narratív, önkényes jellegét, illetve rámutat arra a tényre, hogy önazonosságunk a múlt tárgyi bizonyítékai által konstruálódik.

Ahogy a töltőtoll és a fotók a személyes múlt felidézésének eszközei, úgy a helyek, intézmények a kulturális, kö-

zösségi emlékezet szegmensei, és a kisváros „hőseinek” emlékét őrzik: a kötetben a város kulturális tradícióit, identitását meghatározó személyiségek (Komjáthy Jenő, Szabó Lőrinc, Mikszáth Kálmán, Madách Imre illetve Jobbágy Károly, Szabó Károly, Markó Iván stb.) mellett megjelennek azok a névtelenek, akik az egykori város szellemiségéhez járultak hozzá. A helyek és személyek között rejtett kapcsolódások vannak, amiket a szerző nagyon finoman érzékeltet (anélkül, hogy a történelmi-társadalomtudományos és kulturális ismeretek, amelyeknek a szerző birtokában van, terhelőek lennének). Iskola-rendszer és történelem/politika összefüggését jelzi, hogy a város közel másfél évszázados gimnáziumának története összefonódik a holokauszttal (tanárok, diákok áldozattá váltak, hasonlóan az egykori zsidó értelmiségi és kereskedői réteghez), a zsidó temető történetével. Szabó Andrea könyvében az implicit módon megjelenő történelmi események közül talán épp a fasizmus az, amely a város múltja-jelene szempontjából a legmeghatározóbbnak tűnik: az ötvenes években még fellelhető értékek (legyen szó a szakmaiság, a kultúra, a műveltség vagy a tradíció aspektusáról) a 20-21. század fordulójára tűntek el egészen. Ebből adódik a kétség és a nosztalgia („Megmarad-e, megmaradhat-e egy város szelleme?”), az esszék funkciója pedig az identitásképzés: az emlékek részletező lejegyzése bizonyíték arra, hogy vannak gyökerek. És van jövője a kisvárosnak is, hiszen Szabó Andreánál – és emiatt lesz érvényes, egyedi, a Balassagyarmatról szóló írások között is hiánypótló ez a kötet – életre kel a másik, a szerethető, a „nem ismert, elfelejtett, elsüllyedt város”.

(*Napkút, Budapest, 2008*)